

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תחומין למעלה מעשרה טפחים

(מ"ג א') בעי רב חנניא: יש (איסור) תחומין למעלה מעשרה, או אין תחומין למעלה מעשרה?

(ומבאר) עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה (וחלקו יוצא מהתחום) לא תיבעי לך, דארעא סמיכתא היא (ונוהג בו איסור תחומין). כי תיבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה (שאינו נוח להילוך). אי נמי, דקאזיל בקפיצה (חוץ לתחום על גבי עמודים גבוהים שאינם רחבים ארבעה¹). לישנא אחרינא: בספינה (הגבוהה מעשרה), מאי?

(מ"ג ב') **תא שמע**: הריני נזיר ביום שבן דוד (מלך המשיח) בא, מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים (כי בוודאי לא יבוא בימים אלו), ואסור לשתות יין כל ימות החול². אי אמרת בשלמא יש תחומין (מעל עשרה טפחים), היינו דבשבתות ובימים טובים מותר; אלא אי אמרת אין תחומין, בשבתות ובימים טובים אמאי מותר?

(ושקיל וטרי, ומסיק) האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין (למעלה מעשרה), או אין תחומין, ולחומר³.

שיטות הראשונים

האי תנא ספוקי מספקא ליה ולחומר⁴: כתב רבינו חננאל: תנא ספוקי מספקא ליה ומחמיר הכא והכא⁴. וכן דעת הרמב"ד, הר"מ מרוטנבורג והרא"ש⁵. והרי"ף השמיטו. ודעת הר"ז⁶, הרמב"ן, אור זרוע, ורי"ז, דלגבי נודר בנזיר הוא דאזיל תנא מספיקא לחומר, משום דנזיר דאורייתא. הא בתחומין דרבנן, לקולא⁶. והרשב"א כתב דכי אזלינן בעירוב להקל, הני מילי בשאין שם חזקה דביתו⁷. הא איכא חזקה דביתו⁸, לא אמרינן בכי הא דניזיל בה להקל⁹. והרמב"ם כתב

1. על פי רמב"ם (הל' שבת כז,ג), מובא להלן: ורש"י פירש, בקפיצה - בשם.
2. ומברר, דקאי אימת דקא נדר? אילימא דקאי בחול, כיון דחל עליה נזירות, היכי אתיא שבתא ומפקעא ליה? ומבאר, אלא דקאי בשבתא, וקא נדר, וביום טוב וקא נדר, והוא יומא דשרי ליה, מיכן ואילך, אסיר ליה (ומקומו במסכת נזיר).
3. ופירש רש"י: מהא לא תיפשוט דאין תחומין, דדילמא ספוקי מספקא ליה להאי תנא, דדילמא אין תחומין ומשום הכי אסר בחד בשבא, ולחומר. אבל מפשט לא פשיטא ליה, דתילף היתירא מיניה. וראה להלן.
4. וכן נראה מפירוש רש"י, דפירש: אבל מפשט לא פשיטא ליה דתילף מיניה היתירא. נראה מדבריו דאפילו לגבי תחומי שבת אזלינן בהו לחומר. כן דייקו הרשב"א והריטב"א (מ"ג ב', ד"ה האי תנא), מדבריו.
5. ואע"ג דלגבי נזיר הוא דאתמר, מי איכא מידי דאינהו גופייהו עבדינן לקולא ומאי דתלי בהו עבדינן לחומר?? ועוד דפשטה דמתניתין דפעם אחת נכנסו לנמל משחשיכה הכין משמע (והא דאוקמה רבא במהלכת ברקק דחייה בעלמא היא דמסתמא אין חילוק בין רקק למים צלולין). ועוד דתניא לקמן חרם שבין תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקו; ומדלא מפלגינן ביה בין שהמים עמוקים עשרה לשאינן עמוקין עשרה, ש"מ דאפילו בעמוקין עשרה אית בהו משום תחומין. רשב"א.
6. וכדאמרינן לקמן גבי ליקנו שביתה באוקיינוס: איבעית אימא הוי ספק דדבריהם ולהקל. ועוד דקיימא לן דהלכה כדברי המיקל בעירוב. ועל כן התיר הרמב"ן למפרשי ימים לירד בשבת מספינתן בהגיען ליבשה, לפי שלא קנו שביתה בים למעלה מעשרה. רשב"א. מקורות - רמב"ן (מ"ג א', ד"ה ושמא; והו"ד ברשב"א). ר"ז⁶ (בעל המאור, ד"ה והא). אור זרוע (עירובין, סי' קמז). ריא"ז (פסקי ריא"ז, פ"ד, ה"א, ז-ח).
7. כגון ספק נאכל עירובו מבעוד יום או ספק נטמא, ואי נמי בישן בדרך וכיוצא בהן שלא קנו ודאי שביתה ביבשה וליכא נמי חזקה דביתו.
8. כגון היכא דשבת ביבשה ורוצה להפליג בים ולצאת דרך אניה למעלה מעשרה, אי נמי בקפיצה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה ש"ת
ג תשרי תש"פ
מסכת: עירובין | פרק: ד | דף: מ"ג

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שהוא ספק, וביאר, שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה, ספיקו להחמיר; ומה שהוא מדבריהם, ספיקו להקל. וכן פסק השו"ע¹⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן תד)

א. המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים עשרה, ואין בכל אחד מהם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לא; ומה שיהיה בדרבנן, יהיה ספקו להקל, הגה: מיהו אם היה הולך בדרך זה או על ידי קפיצת שם מתוך י"ב מיל חוץ ל"ב מיל, אזלין לחמרא למאן דאמר תחומין י"ב מיל הוי דאורייתא. (דברי עצמו ותשובת רמב"ם), והואיל ואין בימים ובנהרות אסור תחומין דאורייתא לדברי הכל, לפי שאינם דומין לדגלי מדבר.

מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מי' מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה ממקום שפגע בו למטה מי'.

הגה: ואם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה או לא, אזלין לקלא (המגיד פכ"ז). ואם כבר יצא אלפים ממקום שפגע למטה מעשרה, דאין לו רק ארבע אמות, מכל מקום אם צריך לצאת מן הספינה מכח גשמים שיורדים עליו, או שחמה זורחת עליו, או שצריך לנקביו וצריך מכח זה לכנס בעיר, הנה ליה כל העיר כארבע אמותיו, וכיון דעל על. (אור זרוע ומרדכי והגהות אשרי פ' מי שהוציא אהו). וע"ל סי' ת"ו ועין לעיל סי' רס"ו מי שרוכב בדרך וחשכה לו בערב שבת כיצד יעשה.

9. וראה דיון באריכות בכל השיטות בחידושי הרשב"א (וכ"פ הרשב"א בעבוה"ק בית נתיבות, ד.ח). בביאור סברת הרשב"א ראה שו"ת המיוחסות לריב"ש (סי' כב ד"ה כל, נדפס במהד' מכון ירושלים בסוף חלק שני של שו"ת ריב"ש), וחידושי המאירי (ד"ה והרב).

10. או"ח תד, הרמב"ם (הל' שבת כז,ג, וביאר דבריו בתשובה, ראה אגרות הרמב"ם, מהד' רב שילת, אגרת יח, בעניין הנסיעה בנהרות הגדולים בשבת, ושו"ת מהד' בלאו, סי' שט, וח"ד עמ' 11). ולפי דברי הרמב"ם ביבשה תוך י"ב מיל, כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן נקטינן בעיין לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה. וחוף ל"ב מיל כיון דמיתסר מדאורייתא, למעלה מעשרה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא. וכן כתב בתשובה. ושם כתב הרמב"ם שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות ולא בכרמלית וכל התחומין בהם מדברי סופרים. ע"פ מגיד משנה. מקורות - רשב"א (חי' מ"ג ב', האי תנא). ר"ח, ראב"ד ורז"ה (הו"ד ברשב"א). רמב"ן (חי' מ"ג א'). רא"ש (סי' ג). אור זרוע (עירובין, סי' קמז, הו"ד בהגהות אשר"י). ר"מ מרוטנבורג (הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' שבת ל"ג, אות מ).